

Patriarhul: „Politică luminată de credință. Neagoe Basarab, un principe ctitor de biserici și pedagog creștin”

Părintele Patriarh Daniel a transmis miercuri un mesaj prilejuit de împlinirea, luna aceasta, a 500 de ani de la trecerea la viața veșnică a Sfântului Neagoe Basarab. Patriarhul afirmă despre domnitor că a dus o „politică luminată de credință”.

Preafericirea Sa mai menționează că relațiile cu Transilvania ocupau o poziție specială în politica externă a sfântului și că Apusul vedea în acesta „o forță (...) și nu un supus docil al otomanilor”.

Textul mesajului, publicat inițial în volumul Dăruire și dănuire. Raze și chipuri de lumină din istoria și spiritualitatea românilor (Ed. Trinitas, Iași, 2005), a fost revizuit și îmbogățit de autor în 2021, cu prilejul împlinirii a 500 de ani de la mutarea la Domnul a sfântului.

Text integral:

Politică luminată de credință. Neagoe Basarab, un principe ctitor de biserici și pedagog creștin

Neagoe Basarab (1512-1521) a urcat pe tronul Țării Românești într-o perioadă foarte agitată, în care mai toată creștinătatea se temea de puhoiul otoman ce amenința, năvalnic și fanatic, libertatea atâtor popoare.

Dezordinea și confuzia din Imperiul Otoman, dezordine creată de luptele dintre Baiazid II și Selim pentru titlul de sultan, a ușurat, oarecum, urcarea pe tron a lui Neagoe Basarab.

Noul domn al Țării Românești avea multe de făcut în țară, trebuia să reducă la tăcere glasurile care murmurau împotriva sa, imputându-i că nu este „fiu de domn”, că nu i se cuvine scaunul domnesc.

Dar problema cea mai spinoasă în activitatea sa diplomatică era de ordin extern.

În împrejurările vitrege de atunci, voievodul a căutat, pe de-o parte, păstrarea păcii cu otomanii, în condițiile unui tribut care oprea amestecul acestora în treburile interne ale țării, pe de altă parte, cultivarea unor relații diplomatice intense cu toate forțele politice ostile Imperiului Otoman, în așa fel încât Țara Românească să nu se afle izolată în fața otomanilor și să poată primi, la nevoie, un ajutor de la aceste puteri creștine care, în mod tradițional, erau aliatale Țărilor Române în lupta contra Imperiului Otoman.

O astfel de situație era, evident, destul de dificilă, dar poate cea mai promițătoare în condițiile complexe ale epocii respective. În acest sens, relațiile cu Regatul Ungar și cu Transilvania, care ocupa o poziție specială, aproape autonomă, în cadrul acestui regat, constituie preocuparea de seamă a politicii externe a lui Neagoe Basarab în lumea creștină.

Domnul muntean trăia în raporturi de prietenie și bună vecinătate cu Ludovic II Jagello, regele Ungariei, care - la 9 iunie 1517 - dăruia lui Neagoe Basarab domeniul Geoagiului de Jos, cu vreo 20 de sate în jur, ca loc de refugiu. Orașele Sibiu și Brașov au avut legături economice și comerciale cu Țara Românească în timpul voievodului Neagoe Basarab.

Mai mult, din corespondența pe care domnul Țării Românești o purta cu sașii din Sibiu, reiese că el furniza acestora chiar și unele informații cu caracter politic. Cele mai multe scrisori, însă, au în vedere probleme de interes comercial, deoarece sașii erau pricepuți argintari în acea vreme.

Astfel, meșterii Ioan și Celestin lucraseră în Țara Românească 17 potire de argint aurit. Relații asemănătoare avea și cu brașovenii pe care îi invită, într-o scrisoare din 24 aprilie 1520, la o a doua deschidere (inaugurare) a bisericii Mă-năstirii Argeș,

pentru că la prima inaugurare biserica nu fusese terminată în exterior.

Neagoe Basarab a căutat să stabilească legături diploma-tice și cu alte state interesate în lupta antiotomană. Este vorba de Republica Venețiană și Statul papal. Astfel, în 1518, Hieronim Matievici era trimis cu o solie la Veneția, unde a fost primit cu multă căldură. Este pentru prima dată când întâlnim un sol al Țării Românești în Republica Sfântului Marcu. Apusul vedea în Neagoe Basarab o forță ce putea intra în combinațiile și interesele lui politice, și nu un supus docil al otomanilor.

Din cele spuse până aici reiese clar interesul voievodului pentru țara pe al cărei tron urcase și că nu putea fi indiferent la frământările și planurile expansioniste ale Semilunei.

Dar Neagoe Basarab rămâne în istoria poporului nostru o figură importantă, mai ales prin activitatea sa cultural-religioasă, sferă în care el – am putea spune – a excelat. Stăruința domnului Țării Românești pe acest plan are și un substrat politic: întărirea unității creștinilor ortodocși în lupta lor cu otomanii.

Fără nicio exagerare se poate spune că Sfântul Neagoe Basarab a fost susținătorul tuturor creștinilor aflați sub stăpânire otomană, din Carpați până în Siria și de la Marea Ionică până în Egipt. Numele voievodului român se po-menea atunci în nenumărate mănăstiri, în Balcani, în Grecia, în Asia Mică.

Cronicarul Gavriil Protul, în „Viața Sfântului Nifon, Patri-arhul Constantinopolului”, referindu-se la daniile pe care le-a făcut Neagoe Basarab atâtor mănăstiri din Răsărit, scria: „Ce vom mai spune deosebi lucrurile și mănăstirile pe care le-au miluit? Să zicem toate câte sunt în Evrota, în Trachia, în Elada, în Ahaia, în Eliric, în Cambania, în Elipsod, în Misia, în Machidonie, în Tetulia, în Sermie, în Lugdonie, în Petlagonia, în Dalmația și în toate laturile de la Răsărit până la Apus și de la Amiază-zi până la Amiază-noapte, toate sfintele biserici le hrănea și multă milă pretutindenea da. Și nu numai creștinilor fu bun, ci și păgânilor, și fu tuturor tată milostiv, asemănându-se Domnului ceresc, care strălucește soarele Său și ploaia și pe cei buni și pe cei răi, cum arată Sfânta Evanghelie.”

Ceea ce impresionează în mod deosebit sunt ajutoarele acordate de Domnitorul Neagoe Basarab mănăstirilor din Muntele Athos, încât azi el este pomenit ca și ctitor sau binefăcător în 13 din cele 20 de mănăstiri atonite. El face renovări, răspândește daruri, obiecte de cult și danii anuale bănești la mănăstiri cum sunt: Cutlumuș, Marea Lavră a Sf. Atanasie, Ivir, Pantocrator, Vatoped, Xeropotam, Hilandar, Rusicon, Xenofont, Zografu. Sumele anuale ce constituiau da-niile în bani sunt foarte mari, așa de pildă: la Vatoped, dăruia anual 200 de taleri; la Ivir, oferea

anual 200 de taleri; la Hilandar, 7000 aspri în fiecare an; la Cutlumuş, 10.000 aspri; la Zografu, 3.000 aspri anual; la Xenofont, 2.000 aspri; la Rusicon, 4.000 aspri danie anuală.

Mai mult, la Constantinopol a acoperit Patriarhia și a înnoit chiliile; la Ierusalim, la Muntele Sinai, la Meteorele de pe Stânca Tesaliei, la Tescavita, Cușnita și Cuteasca face alte și alte da-ruri. La Ascalon, în Siria, întărește fortul cu o culă înarmată.

În Țara Românească, Neagoe Basarab face daruri unor mănăstiri, iar pe altele le renovează. Așa, de pildă, acoperă cu plumb Tismana, termină Mănăstirea Dealu, ajuta mănăstirile Cotmeana, Vișina, Dobrușa, Cozia, aduce icoana Sfântului Gheorghe de la Constan-tinopol la Mănăstirea Nucet.

Neagoe Basarab era ucenicul spiritual al Sfântului Nifon, care a fost Patriarh al Constantinopolului de două ori, între 1486-1488 și 1497-1498, apoi, începând cu anul 1503 până în 1505, fostul Patriarh Nifon a devenit mitropolit al Ungrovlahiei, însă, din cauza unui conflict cu Domnitorul Radu cel Mare (1495-1508), a fost nevoit să părăsească Țara Românească și a murit, în 1508, la Mănăstirea Dionisiu în Muntele Athos.

Aducerea moaștelor Sfântului Nifon, fostul dascăl al lui Neagoe Basarab (mai ales la Mănăstirea Bistrița din Vâlcea, începând cu anul 1502), este descrisă detaliat de către același Gavriil Protul în lucrarea Viața Sfântului Nifon, Patriarhul Constantinopolului, unde arată că moaștele acestuia au fost aduse în anul 1517 din Sfântul Munte Athos cu mare alai și așezate la Mănăstirea Dealu, deasupra mormântului lui Radu cel Mare, făcându-se rugăciuni de iertare, iar după aceea au fost trimise înapoi la Mănăstirea Dionisiu într-un chivot de argint aurit, împodobit cu pietre prețioase și cu email, un dar preafrumos al lui Neagoe pentru Mănăstirea Dionisiu.

Drept răsplată, călugării de la Dionisiu i-au dăruit Domni-torului, ca moaște, capul și mâna Sfântului Nifon, „iar el (Domnitorul) - spune Gavriil Protul - primi acele daruri cu mare bucurie ca și Moise tablele legii vechi, și le purta tot cu sine pe unde mergea, și în curte și în biserică; iară în cale le purta în carâtă (caretă) ca și Israil racla legii”.

Momentul culminant, însă, al domniei lui Neagoe Basarab, moment cu răsunet peste veacuri, îl constituie zidirea Mănăstirii Argeș, târnosită cu mult fast la 15 august 1517. Târnosirea acestui așezământ monahal a fost prilej de întâlnire a mai multor ierarhi ai popoarelor subjugate de otomani și contribuia efectiv la întărirea solidarității creștine.

Festivitatea târnosirii a fost minunată. Alături de Domnitorul Neagoe, de Despina Milița, de copiii lor și de toți boierii, au participat într-un sobor impresionant: Teolipt, Patriarhul Constantinopolului, patru mitropoliți din Răsărit, mitropolitul Macarie al Ungrovlahiei, o mulțime de egumeni (stareți) de la Athos, în frunte cu protosul lor, Gavriil, și încă alt numeros cler din țară.

Același Gavriil Protul notează: „Și dacă sfârșiră dumnezeiasca Liturghie făcu domnul ospăț mare și veselie tuturor oamenilor și-i dăruie pe toți, pe cei mari și pe cei mici, pe săraci și pe văduve... și tuturor câți li se cădea milă le-a dat”.

Într-adevăr, Mănăstirea Curtea de Argeș nu este o simplă ctitorie a unui Domnitor; aceasta este o capodoperă a spiri-tului artistic al poporului român, ea reprezintă calitățile spirituale deosebite ale poporului nostru: jertfelnicia, armonia (echilibrul) și dorința sa de-a crea sinteze (comuniune).

Gavriil Protul, cel ce a luat parte la târnosirea acestei mănăstiri și descrie evenimentul, exclamă: „Și așa vom putea spune cu adevărat că nu este așa mare și sobornică precum Sionul pe care îl făcuse Solomon, nici ca Sfânta Sofia pe care o făcu Justinian împăratul, însă cu frumusețea este mai pe deasupra decât acelea”.

Vizitând biserica, sirianul Paul din Alep, pe la mijlocul sec. XVII, impresionat de frumusețea ei, o caracteriza ca fiind „un obiect de minunăție a minții și fără asemuire printre mănăstirile din acest Principat”.

Grija deosebită a voievodului pentru acest odor al culturii românești se observă citind pe lespede de piatră așezată pe mormântul lui Neagoe Basarab, unde, printre altele, stă scris: „Și rog pe cei ce Dumnezeu îi va îngădui să vie după noi, să păstreze acest loc de odihnă și lăcaș al oaselor mele, ca să fie nestricat”.

Biserica Mănăstirii Curtea de Argeș este adevărata coroană a ctitoriilor Sfântului Neagoe Basarab, mărturia cea mai de seamă a preocupărilor sale ctitoricești.

Între ctitoriile sale, se află și biserica Mănăstirii Snagov din județul Ilfov, construită în timpul domniei sale (1512-1521), după model monahal atonit. Astfel, Domnitorul isihast Neagoe Basarab și-a legat numele de această așezare monahală, cu începuturi modeste în secolul al XI-lea, dar îndrăgită de mai mulți Domnitori ai Țării Românești, începând cu secolul al XIV-lea: Vladislav I Vlaicu (1364-1377), care a zidit aici un paraclis; Mircea cel Bătrân (1386-1418), de la care avem până astăzi o clopotniță mare; Vladislav II, care a zidit aici în 1453 o biserică, având hramul Buna Vestire; apoi Vlad Țepeș († 1476), care, între anii 1456-1462, a înzestrat mănăstirea cu ziduri de apărare, un pod de lemn (distrus la 1821 în timpul Eteriei), un tunel de refugiu pe sub apă, și tot el a organizat aici o închisoare pentru

„trădători și tâlhari”; Domnitorul Mircea Ciobanu (la mijlocul sec. XVI) a închis pridvorul acestei biserici, iar fiul său, Petru cel Tânăr, a dispus pictarea aceste bisericii, finalizată în anul 1563.

Un moment important din trecutul acestei mănăstiri îl constituie dorința lui Antim Ivireanul de a înființa aici, ca stareț al Mănăstirii Snagov, o tiparniță, în care au apărut cărți de cult și de zidire sufletească în limbile română, greacă și arabă (1694-1705), fiind sprijinit de Domnitorul Constantin Brâncoveanu (1688-1714). Așadar, trei sfinți, Sfântul Neagoe Basarab (†1521), Sfântul Constantin Brâncoveanu (†1714) și Sfântul Antim Ivireanul (†1716) au iubit mult această mănăstire care a fost adesea o „antecameră” sau un pridvor al Raiului pentru mulți monahi și pelerini.

Viziunea spirituală, morală, politică, diplomatică și militară a lui Neagoe Basarab se află în lucrarea sa literară, pedagogică și filosofică: *Învățăturile către fiul său Theodosie*, prima de acest gen în cultura românească.

După cum remarcă domnul Dan Zamfirescu: „«Învățăturile» ne apar, astfel, în același timp ca o operă de instrucție și de educație religioasă și morală, un breviar de ascetică și mistică răsăriteană, o antologie de texte pedagogice selectate și aranjate potrivit scopului general al lucrării, un tratat de teorie politică a monarhiei bizantine de drept divin, un manual original de teorie și tehnică a guvernării autoritare moderne, o sinteză a experienței și gândirii diplomatice românești, o carte de tactică și strategie militară și una din cele mai autentice și mai valoroase creații literare din cultura română”.

Recent, Academia Română a evidențiat și mai mult importanța acestei opere, publicând volumul: *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, Ediție de Dan Zamfirescu și Ileana Mihăilă, Studiu introductiv de Eugen Simion, Academia Română. Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2020, 1183p.

Educația aleasă bisericească pe care a primit-o îl ajuta pe Neagoe Basarab să citeze din Sfântul Ioan Hrisostom și din alți Sfinți Părinți ai Bisericii, utilizând datele Sfintei Scripturi cu o ușurință uimitoare. „El – zice Nicolae Iorga – este cel dintâi domn român pătruns de cultura bizantină”.

Într-adevăr, Neagoe Basarab a avut o viziune largă, iubind moștenirea bizantină, în special spiritualitatea isihastă, dar totodată el este principele vremii sale, deschis spre noua cultură a Renașterii. Fără să fie luptător cu armele, ca voievodul Ștefan cel Mare, voievodul Neagoe Basarab – prin toată grija și dărnicia sa pentru lumea creștină din Orient și Balcani – apare ca un luptător al spiritului, „domn al culturii” creștine europene, în special al culturii creștine bizantine.

În 1521, după 9 ani de domnie, Neagoe Basarab se stinge din viață, lăsând în urma sa multă lumină, ale cărei raze vin până la noi cei de astăzi.

Trupul său a fost depus în gropnița frumoasei sale ctitorii de la Curtea de Argeș.

Privită în ansamblul ei și în contextul epocii sale, domnia lui Neagoe Basarab poate fi considerată o renaștere spirituală românească. Neagoe Basarab a fost un fiu și un Domnitor demn de poporul din care făcea parte și pentru a cărui propășire spirituală, culturală și socială s-a ostenit foarte de mult.

Domnitor înțelept, evlavios și darnic, Neagoe Basarab rămâne mereu viu prin ceea ce a lăsat posterității și constituie un exemplu pentru generațiile de azi și de mâine.

De aceea, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în anul 2008, l-a trecut în rândul Sfinților din calendar, cu dată de pomenire la 26 septembrie.

† DANIEL

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Foto credit: Arhiva Basilica.ro / Mircea Florescu (Patriarhul Daniel la Mănăstirea Snagov, ctitorită de Sf. Neagoe Basarab)

Basilica.ro